

Az online cédrus árnyéka
Óstörténeti narratívák és értékek keveredése vallási
diskurzusokkal egy kortárs etno-pogány csoport online és offline
kommunikációjának példáján

Témafelvetés

2009-től kutatom kortárs csoportok közösség- és kultúrakonstrukcióját: hogyan alkotja meg egy adott közösség diskurzusai során önmagát, és a résztvevők identitása, tudáskészlete hogyan kapcsolódik környezetéhez. Keresztény megújulási mozgalmat, újpogány, illetve a New Age vonulatába tartozó csoportot is vizsgáltam. A tartós részvétel (participant observation) és a rengeteg archivált beszéd-esemény alapot ad arra, hogy a csupán interjúzó módszerrel történő etnográfiai gyűjtéseknél árnyaltabban, az időbeliségre is odafigyelve vizsgálhassam, hogyan alkotják meg és jelölik ki a csoport tagjainak egyéni és közösségi diszkurzív folyamatai a közösség határait, értékpreferenciáit, narratívakészletét, és ez miként hat vissza a résztvevők vernakuláris vallására (vö. *Primiano*, 1995), csoportidentitására, illetve a helyi és tágabb társadalmi környezetbe mindez hogyan illeszkedik be. A személyes részvétel és az interjúk mellett sokszor rendelkezésemre bocsátják a fénykép- és video-archívumokat, és nem ritkán a személyes életvilágukba, naplójukba is betekintést engednek a résztvevők. Emellett az online és offline kommunikációt és reprezentációt is figyelemmel kísérem, követem a facebook kommunikációt (ha van ilyen).

Ezúttal egy konkrét csoport, a Budapest központtal működő Bolyafészek esetében elemzem azt, hogyan jelenik meg a magyar múlt tudományos és pszeudotudományos diskurzusa a csoport online és offline kommunikációjában és hagyománykonstrukcióiban. Elsősorban nem állításokat akarok megfogalmazni a csoportról, nem „tulajdonságokat” akarok aggatni rá, hanem arra keresem a választ, hogy mi történik a csoportban, kik, milyen diskurzusok mentén és hogyan alakítják azt. Az antropológiai terepmunka lehetőséget ad arra, hogy ne csupán a média vagy az online reprezentáció írott, „felülnézeti”, nagy diskurzusai alapján, hanem mintegy „alulnézetben”, az általam kutatott közösségek és a résztvevők életvilága, beszédeseeményei alapján is vizsgáljam e folyamatokat (vö. *Foucault*, 1998. 67-69.). Írásomban azt vizsgálom, hogy kik között, hogyan, és milyen tartalommal zajlanak az „új magyar mitológia” e műhelyének diskurzusai.

A Bolyafészek, mint alternatív közösség

Az esettanulmányom fókuszában álló csoport főleg Budapest és Pest Megye területén aktív. A csoport 36 éve alakult, 1979-től a fő szervező érdi, majd budapesti lakásának központjával, főleg Budapesten és környékén működik. Az utóbbi évtizedben intézményesült Fészek Természetvédő és Közösségi Életforma Egyesületként. A formális keret ellenére a csoport megtartotta baráti társaság hangulatát és a kölcsönös figyelemre épülő jellegét még akkor is, ha az egyes közösségi alkalmakon részt vevők gyakran alig, vagy egyáltalán nem ismerik egymást, ami a viszonylag erőteljes fluktuációnak és az ad hoc érdeklődők nagy számának tulajdonítható. Jelenleg körülbelül 90-100 fő kapcsolódik szorosabban a mozgalomhoz, és legalább ugyanennyi személy lazábban. Ennek sokszorosát jelenti azonban azoknak a száma, akik csupán egy-egy alkalommal jelennek meg, vagy akiket az online térben zajló kommunikáció elér.

A központi személy, a 71 éves Bolyapó¹ tekintélye és hatása nagyon komoly. Életvidám és rendkívül nyitott személyiség, de a világról nagyon határozott elképzelése van: a természet egységét, a természetes „rend” elsőbbségét hangsúlyozza az ember alkotta szabályokon alapuló „rendszerrel” szemben. Az előbbi összefonódó körök, az utóbbit a rácsokat szimbolizálja szerinte. A természetességet, illetve a természet – és egymás – tiszteletét hangsúlyozza életvezetési tanácsként, amely tanítás szerinte minden vallásban fellelhető, ezért nem tartja magát sem vallásosnak, sem vallástalannak. A természetben szerinte minden létezőnek lelke, tudata van, és egyenrangú. A népi, ún. „ősi tudást” fontosabbnak tartja az örökkön önmagát felülíró tudományos okoskodásnál. Bolyapó prófétai karizmával bír, imént vázolt tanításai a csoportban erőteljesen érvényesülnek, ezekben a csoport döntő többsége egyetért. Más kérdésekben azonban gyakoriak a viták, de ezt nem tartják károsnak.

A csoportnak sokféle ritualizált alkalma van, amelyeken általában a központi személy és szervező, Bolyapó az a specialista, aki mintegy levezeti azokat „szertartásvezetőként”. Bár a szabályok képlekenyek és sokszor hallgatóságosak, az ülésrend, a körben állás mikéntje, a megszólalások sorrendje és retorikája viszonylag erősen berögzült minták szerint zajlik, tehát a résztvevők zöme tisztában van a közösségen belüli viselkedési szabályokkal. Ez inkább a hallgatóságosan szokássá válással magyarázható, hiszen a jelenlévők egymással szemben (még az újonnan érdeklődőkkel szemben is) közvetlenek, engedékenyek és toleránsak. A főbb közösségi, ritualizált események a következő helyszíneken illetve alkalmakon zajlanak:

1 Bolyapó nyomdaipari szakközépiskolában tanított évtizedeken át, közösségsszervezőként a tanítványainak köre és baráti társasága képezte a csoport alapját annak idején. Tanáremberként igazi pedagógus volt, aki nem csupán a tanrendi tudást, ismeretet, hanem életvezetési stratégiát és emberi értékeket is át akart adni tanítványainak.

1. Előadások és beszélgetések a Bolyafészekben (általában heti rendszerességgel)
2. Napéjegylenlőségek és napfordulók alkalmával a Bp. II. ker. Kondor úti nagy cédrusfánál történő rituális alkalmak
3. Filmklub – filmvetítés és beszélgetések az egyik tag budai családi házában 2-3 hetente
4. Kiszebábu-égetés (évente egy alkalommal, tavasszal, általában a húsvét előtti hetekben)
5. Táborok Kóspallagon (évente két hét, nyáron, előre megszervezett jelentkezőkkel)
6. Internetes kommunikáció (pl. a KÖSZ = „Kölcsönös Szolgálat” csoportos levelezése és körlevelek, a Magyar Élőfalu Hálózat havi hírlevelének, a MÉH-nek terjesztése)
7. Kenutúrák, közös kirándulások (pl. levendulaszedés a sóskúti levendulásban)
8. Házilag, vagy kistermelők által készített élelmiszerek bemutatása, forgalmazása

A csoport tagjai és az érdeklődők főleg a városi középosztály köréből kerülnek ki, de vidéki gazdák, vállalkozók, értelmiségiek is vannak köztük. Az átlagéletkor 50 év felett van. Iskolázottságuk legalább középfokú vagy magasabb, tehát inkább értelmiségi mozgalomnak tekinthető a Bolyafészek. A csoporttagság laza, az egyesületbe belépés nem feltétele a részvételnek. Az összejöveteleken vannak törzstagok, ritkábban megjelenők, de eseti érdeklődők is. Az e-mailes körlevelek a gyakori továbbküldés miatt résztvevőnként hatványozott számú, összesen akár tízezer emberhez is eljuthatnak a levelezőlisták segítségével szinte pillanatok alatt. A Bolyafészket az egyik legnagyobb hatású kortárs műhelynek tartom, ahol, úgymond „zajlik” az új magyar mitológia termelése (vö. *Hubbes*, 2013, *Szilárdi*, 2014), de alulról építkező környezettudatos életmód-mozgalomként (vö. *Farkas*, 2014) a kistermelők által előállított hazai mezőgazdasági termények tudatos bemutatása (mintegy „öko-mitológia”) és terjesztése is. A városi középosztály a csoporton kívül is egyre fogékonyabb az ilyen javak fogyasztása és az előállítás körülményeinek megismerése iránt, ez tehát a kortárs valóság nagy, társadalmi diskurzusaihoz is kapcsolódik, így például a MÉH (a Magyar Élőfalu Hálózat internetes hírlevele) az utóbbi években a csoport főbb híreit is tartalmazza, a csoport pedig továbbküldi e kiadványt levelezőlistáján.

Az egyik központi érték a személyes ismeretség, a kölcsönösség és bizalom. A biogazdálkodásban vagy kistermelők farmgazdaságai által előállított javak forgalmazása is a személyes kapcsolatok mentén épül ki. A transzcendens narratívák iránti fogékonyság nem eredményezett közös tudásregisztert a csoportban, és megfigyelhető, hogy az etnicitás, a magyarság múlt-olvasatai mellett az ökotudatos életmód narratívái is szakralizálódnak. Emiatt az újpogány vagy etno-pogány (*Bakó és Hubbes*, 2011) jelleg relatív, korántsem jellemzi a teljes csoportot, az ehhez hasonló szociológiai kategóriák esetükben (is) fellazulnak. Inkább egyfajta törekvésként, csoporton belüli diskurzusokként érvényesülnek

az etno-pogány narratívák, korántsem eredményeztek egyöntetű viszonyulást, gondolatrendszer² (nincs olyan központi akarat, csoport-intézmény sem, ami ezt elvárna). A szabad gondolkodás inkább New Age arculatot kölcsönöz a csoportnak, de a résztvevők e fogalmat nem szeretik (elutasítják).

A sokféle program miatt gyakori a találkozási lehetőség, de csak néhány tucatnyian vannak, akiket a legtöbben ismernek, mint kemény magot. Hálózatelméleti kifejezéssel tehát a foksám-eloszlás nagy, a klaszterezettség viszonylag kicsi, az átlagos távolság 2 körüli (vö. Csáji, 2014), hiszen Bolyapót a legtöbb érdeklődő azonnal megismeri, bárki is „hozza” őket. A legnagyobb számú érdeklődőt a rendszeres előadások vonzzák. Előadókként nagyon ismert személyeket is meghívunk (pl. Lengyel László politológust, Andrásfalvy Bertalan néprajzkutatót), de alig ismert amatőröket is, akik szintén kifejtetik gondolataikat. Az előadásokat általában hosszú, több órás vita és beszélgetés követi. A 36 év alatt több mint ezer előadás hangzott el. Az előadások előtt és után a közös evés-ivással egybekötött személyes beszélgetések során személyes információk cseréje zajlik; az ismerkedések, véleménynyilvánítások mellett azonban a biogazdálkodásokból származó termékek bemutatása, vásárlása is ekkor történik. Ez tehát a csoport központi fóruma. Az előadásokat rögzítik, archiválják, visszanézhetővé teszik. Így tudatosan egyfajta narratíva-készletet (tudás-regisztert) hoznak létre, de nem törekednek ezek megszervezésére, kommentálására.

A csoport egyik rítusa a negyedévente szakralizált helyszínen, a „Nagy Cédrusnál”

A csoport több-kevesebb tagja időről-időre elzarándokol a Budapest II. kerület Kondor utca 5. szám alatti nagy cédrusfához.³ Bár néhányan máskor is ellátogatnak e helyszínre, a napfordulók és napéjgyenlőségek alkalmával a cédrus körüli aprócska (mintegy 2347 négyzetméteres), kerítéssel körülvett természetvédelmi terület szakrális térré válik. Ezen alkalmak általában a nap „átmeneti szakában” zajlanak: naplemente előtt vagy alkonyatkor kezdődnek, és az éj leszállta után fejeződnek be. Másfél-két órát töltenek a cédrusfánál, ahol mécses-gyújtás, a résztvevők által erre az alkalomra „hozott”, és megosztott gondolatok cseréje zajlik. Érkezéskor a csoport a mécsek mellett kis terítőre helyezi a hozott ételeket és italokat, amiből az alkalom során szabadon fogyasztanak, bár eleinte ritualizált kínálás (a hozott élelem bemutatása) és koccintások zajlanak. A közös éneklés során a földre locsolt kis italáldozat után bort és pálinkát fogyasztanak. A csoport egyik központi teoretikusa, Farkasinszky Tibor, sokszor felolvassa az általa írt „sumér imákat”, amit a résztvevők zöme soronként ismételve közösen utána

2 Többek között keresztény, hindu vallási mozgalomba tartozó, ateista és különböző ezoterikus világnézeteket valló is akad a tagok közt, akik – talán sokak számára különös módon – sokszor hasonló állásponton vannak, pl. a természetközpontúság, egészséges életmód, valamiféle feltételezett „archaikus, népi tudás” iránti tisztelet (és kíváncsi vágyakozás) és a transzcendens világ létezésének kérdésében. Értékpreferenciáik átfedése tehát nagy.

3 A Fedák Sári néhai villájának kertjében álló fát 120-150 évesnek becsülik, Közép-Európa egyik legöregebb libanoni cédrusa.

mond.⁴ Ez az utóbbi években meghonosodó fogalommal élve az etno-pogányság színezetét kölcsönözi az alkalomnak. Farkasinszky Tibor gyakran mesél a Miskakancsó általa sumérnak vélt szimbólumairól is,⁵ vagy a Luca székéről, ami szerint ősi sumér istennőnek szentelt oltár volt, de a keresztények boszorkányokat meglátó népszokás tárgyává tették, „*hogy azon sáros csizmával taposhassanak*”.⁶ A rítus általában körtáncsal zárul, amit a fa körül járnak a *Bújj, bújj zöld ág!* és a *Lánc, lánc, eszterlánc* gyermekmondókákra, majd a fától elbúcsúznak simogatással, köszönéssel. Elmenetelkor általában egy-két méceset égve hagynak a fa tövénél.

A cédrus nem mint egyszerű növény, de nem is mint természetfeletti lény van jelen. Egyenrangú létezőként és multivokális szimbólumként⁷ vesz részt a rituális alkalmon. Megsimogatják, a mécesek mellett étel-ital van a törzsénél. Amikor a csoport a cédrusnál körbeáll, a kör általában úgy áll össze, hogy a fa törzsét a körben állók egyike jeleníti meg, ezzel rituálisan is befoglalják a közösségbe. Nem „áldoznak neki”, ez egy sajátos fatisztelet, az animizmus sem túl szerencsés szó rá. Inkább egyfajta „nem emberi szereplőnek” (*non human actor*), a nagy egységet képező természet tudatos, velünk egyenrangú tagjának tekintett lény a tagok többsége számára. A fához való viszonyulás nagyon sokféle, sokak nem fogadják el, hiába hallják számtalanszor a rítus alkalmával a sumér imákat. Néhány résztvevő csupán a természet egy szimbólumát látja benne. Jól megvilágítja ezt, hogy egy alkalommal a csoport egy része a sumér imákat és a magyar múlt sumér olvasatát meghallva a körön kívül maradt. A fa mögé húzódtak kuncogni a sumér-narratívát hallgató többiek. A többiek ezt észrevették, és egyikük közölte: „*a fa mögött is mi vagyunk*”. A sokszínűséget tehát nem tartják károsnak, és az ellenvéleményt jól tolerálják – kivéve, ha az alapvető értékeket érzik megsértve: a környezet védelmét, etnikai identitásukat, gondolatszabadságukat stb.

A csoport online kommunikációjában időről-időre megjelenik a cédrusnál tartott rítusokra történő felhívás, Bolyapó költői gondolatai, a felkészülést elősegítő idézetek (pl. néprajzi lexikonokból), a tagok részéről megosztani kívánt, Bolyapó által viszonylag enyhe ellenőrzés után továbbküldött gondolatok. Emiatt azoknak a résztvevőknek is jól ismert a cédrus, akik esetleg soha nem jártak ott ilyen

4 Farkasinszky Tibor bő tíz éve kapcsolódott a csoporthoz, és hamar az egyik központi szereplővé vált.

5 Saját szavaival: „A „*talpán*”/alján álló – s italt is tartalmazó – kancsó az istenség és világmindenség férfi oldalának jelképe, azon belül Dumuzi-Abzu-Góg-Miska, Az Isten szimbóluma – a karima világos Uroborosz-Tejút-fénysávja, a fejjel felfelé álló férfi szimbólumú kígyók, az ital s egyebek jelképezése alapján. Italöntéskor azonban az álló kancsó férfi jelképei a megdöntött kancsónál női szimbólumokká válnak: így a kancsó az Uroborosz csillagzatát is képviselve a megtermékenyítő hímiséget szülő nőiség, anyaság jelképévé; az istenséget szülő istennőiség, Dumuzi-Abzu-Góg-Miskát, Az Istent folyamatosan szülő Innin-Tiamat-Magóg-Madijar-Mátka, Az Istennő; a Világmindenség férfi oldalát – édesvizet, fényt, erőt-energiát – létrehozó s fenntartó anyai-anyagi oldala szimbólumává válik.” (saját kötetéből felolvasva a Nagy Cédrusnál 2013.09.21.-én) A Miskakancsóról szóló álláspontját két kötetben (I. Ősi istenség- és világjelképünk és II. Ősi istenszerteleti szertartási edényünk címmel) nyomtatásban is megjelentette.

6 Gyakori narratíva, elhangzott pl. 2013.09.21., 2014.06.21. napján tartott rituális alkalommal.

7 A természet, az anyaság, az idős korból fakadó tudás kézenfekvő szimbóluma mellett a körkörös idő, a periodicitás, az „ősi tudás”, a „nálunknál kortalanabb létezés” (2014.12.20.) és például a föld és ég összekötője, „a Weöres Sándor-i létra” (2013.09.21.) szimbóluma, de egyúttal a Föld egységének, a minden létező lélekkel bír gondolatának, az ökotudatosságnak és az emberrel egyenrangú természeti létnek is szimbóluma.

alkalommal. A kép azonban, ami az online kommunikáció során kibontakozik, súlyozottabban tartalmazza a „sumér-magyar kontinuitást” és az ezoterikus gondolatokat, mint azt a vetületet, amit a személyes részvétel során tapasztalhatunk: a népdalok, az ital rituális földre öntése, a szabad gondolatcsere, összeesküvés elméletek és más, például zoológiai ismeretek csak érintőlegesen vagy egyáltalán nem jelennek meg az online térben. A cédrus online és offline vetülete nem fedi egymást, a róla alkotott kép más lesz attól függően, honnan származik az ismeret. Meg merem kockáztatni, hogy a cédrus online reprezentációja olyan „árnyékot” eredményez, ami a csoportban a személyes részvételtől sokakat távol tart, mert nem feltétlenül azonosulnak pl. a sumér-olvasattal. Sokan félnek attól, hogy ott valamiféle sumér szeánszon vennének részt.

A csoport legfontosabb értékpreferenciái

A csoport törekvései holisztikusak, a kortárs lét minden általuk lényegesnek tartott kérdésére válaszokat kívánnak megfogalmazni – nem csoportként, hanem az együttműködő egyének szabad gondolatcseréjével. A csoportban „egész-ség” szóval jelölik ezt az egységet. Ez a „minden összefügg mindennel” elv, és a Gaia-kultusszal (Farkas, 2014) párhuzamba állítható „a Föld, mint organizmus” gondolat a New Age diskurzussal, míg sokuk etnikus túlérzékenysége és a sumér-magyar kontinuitás jegyében a sumér mitológiához visszanyúló ideológiai törekvések, rítusok az etno-pogányság fogalmával vethetők össze. A csoportban ezek az eszmekörök nem is igen választhatók szét, bár egyénenként eltérő mintázattal jelentkeznek. Szinkretizmusról elsősorban a vernakularitás szintjén beszélhetünk (vö. Csáji, 2012), ami nagyon jól párhuzamba állítható Robert Glenn Howard „vernacular authority” fogalmával (Howard, 2011. 6.), még ha az az interneten szerveződő keresztény fundamentalizmusra alkalmazott kategória is. A szereplők itt is sem csak résztvevők, hanem alakítók és bírák egyszerre, a kölcsönösséget és szabad gondolkodást hangsúlyozzák. Ettől még nagyon is léteznek azok az értékek és attitűdök, amik a csoport tagjait összefűzik.

Legtöbben bizalmatlanok az ún. „mainstream” tudásokkal szemben, bár ezt a szót nem használják. Természetesen viszonylagos és szituációfüggő, hogy miben kívánnak eltérni az általánostól: az egyének életvilágukban számtalan „mainstream” szokást gyakorolnak, tudást birtokolnak – a Bolyafészek legtöbb tagja csak néhány kérdésben törekszik „különleges” válaszok megfogalmazására. A Bolyafészek tagjai leggyakrabban az életmódjukban (ide értve a népi gyógyászat elemeinek alkalmazását) és múlt-olvasataikban, illetve a transzcendenshez fűződő viszonyukban bírnak olyan törekvésekkel, hogy saját útjukat járják.

A csoport az elmúlt évtizedben egyre nagyobb hangsúlyt fektet a környezettudatos életmód kialakítására, az ellenőrzött, hazai gyártók által készített élelmiszerek fogyasztására és az elmúlt öt évben a magyar termőföld védelmének ügyére. Az utóbbi kérdéskör a csoport egy tekintélyes részét a radikalizálódás felé mozgította el, ami az adott politikai csoportokban zajló diskurzusok erőteljesebb beszűrődését eredményezte. A magyar termőföld magyar kézben („a gazdánál”)

tartását célul tűző radikális politikai csoportok etnicitás- és múlt-olvasatai erőteljesebb hatást gyakorolnak a csoportra, mint korábban. A csoport korábbi toleráns attitűdjében ez belső törésvonalakat hoz létre, a tagok egy része láthatóan továbbra sem vonzódik a politikai szélsőségekhez. Egy alkalommal, amikor a csoport egy összejövetelén szóba került, hogy Horthy Miklós özvegye meghalt, az egyikük megjegyezte: „*Na, akkor megint fognak majd masírozni a fekete ruhások Kendereesen.*” (2013.04.19.). Mögötte a történelmi Magyarországot és vármegyéit ábrázoló poszter volt, és a jelenlévők sokféleképpen viszonyultak a halálhírhoz. Mindezt azért emeltem ki, mert jól illusztrálja: nem szabad a csoportot homogenizálni, összemoszni politikai ideológiákkal még akkor sem, ha az utóbbi időben egyre több politikai törekvés közvetlen hatással van a csoport egyes tagjaira. A csoport is a magyarországi neurotikus politikai mezőben él, és újabb fejleményként többüket a radikalizálódás tendenciája sem kerüli el. A lokalizációra törekvés sem csak a csoport sajátossága, hanem meglehetősen általános jelenség (Friedman, 1990), a „globalizmus” pedig gyakran csupán egyfajta új, absztrakt ellenségkép⁸.

Legtöbbször antimodernisták a csoportban, a technológiai fejlődés és a „nagy állameszmék” (pl. kapitalizmus, szocializmus) szellemiségéből kiábrándultak, mindenfajta hatalommal és uralommal szemben szkeptikusak. A társadalmi konvenciókkal és főleg a hierarchiával való szembenállás az anarchizmus diskurzusával (Bozóki, Seres és Sükösd, 1994) és az ellenkultúrákkal mutat hasonlóságot, hiszen a „hatalom”, a „hivatalos tudás”, bármiféle „nagy ideológia” a csoport döntő többsége számára riasztó és erős kételyeket ébreszt. Az elméleti keret alapját sokkal inkább jelenti a 70-es években már Magyarországon is újraéledő anarchista és ez ekkor megjelenő New Age jellegű gondolkör, mint egyik vagy másik őstörténeti vagy etno-pogány narratíva. A kortárs világ problémái, a környezetvédelem, klímaváltozás, az ökológiai gazdálkodás fontossága, a hazai termőföld ügye ugyanakkor a csoportot a radikális zöldmozgalmak felé terelte. A csoport tagsága sokszínű, van, aki ehhez, más pedig ahhoz az irányzathoz áll közelebb, vannak, akik igénylik a természetvallásszerű rítusokat, másokat ez inkább távol tart. Egyfajta eszmecsere, szellemi „kirakodóvásár” zajlik a csoportban (émikus kifejezéssel: „szellemi kaláka”), olyan otthonosnak érzett térré alakul, ami egyszerre megerősítheti az egyén egyes gondolatait, érzéseit (a pozitív visszacsatolások révén) és terelheti (az új információk, viták révén). A csoport tehát egyfajta szabadgondolkodó információs központ, amit szakrális alkalmi, sajátos, vallási színezetű rítusai emelnek ki az önképzőkörök unalmas világából.

A csoport tagjaira jellemző, hogy fenntartással kezelik a készen kapott, intézményes tudást, legyen az egyházi, politikai vagy tudományos (az oktatási rendszerből jött), mivel a hatalommal szembeni attitűd, amit legtöbbször még a szocializmus időszakából örökölhettek meg, mindenfajta elittel való szembenállást szimpátiával fogad. A többség keresi a saját világképébe illő „lokális”

8. Az absztrakt „ők” a csoportban néha a „magyarellenes kereszténységet”, máskor a „globalizált liberális világot”, megint máskor a „nemzetközi pénztőkét” vagy akár a „tudományos maffiát”, illetve az „egészségügy-ipart” jelenti, tehát egy fennálló „fiktív rend” ellen fogalmazódik meg, körvonalazódik az ellenség képze.

narratívákat, adatokat, értékeket (vö. *Escobar*, 2001). Olyan elemekre (néha csak gondolatfoslányokra) figyelnek fel az előadásokon, amelyek vagy heves ellenkezést váltanak ki belőlük, vagy úgy érzik, hogy felhasználhatók, beépíthetők saját kognitív világukba. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy a szereplők világképe koherens rendszereket alkotna, hiszen párhuzamosan élhetnek bennünk tudományos-, pszeudo-tudományos-, vallási- és hiedelem elképzelések, amelyek sem önmagukban, sem együtt képeznek koherens rendszert (*Hesz*, 2008).

A csoportot értelmező közösségként is felfoghatjuk, akik az információk nagyon széles spektrumából merítenek az értelmezés során. E heterogén regiszter ambivalenciák sokaságát rejtí magában, amit a csoport több tagja felismer, de a nyitottság pozitív hozadékának tart. Szellemi műhelyként működnek, fontos a személyes részvétel, az adok-kapok interaktivitás. 2012-ben létrehozták a KÖSZ, azaz a Kölcsönös Szolgálat internetes közösségi hálózatát, mint zártkörű levelező-csoportot. Ettől elkülönül az egymás közötti intenzív online kommunikáció: e-mailek továbbküldése, linkek és csatolt file-ok információcseréje, véleményezése. A nyilvános online szférában elenyésző a csoport reprezentációja, fontosabb a személyes kapcsolat.

Tudományos és pszeudo-tudományos diskurzusok interferenciái

Bolyapóra, és a csoport legaktívabb tagjainak zömére az utóbbi évtizedben nagy hatással volt a Yotengrit, de rengeteg más forrásból szereztek még ismereteiket, szellemi orientációjukat. László Gyulától Lükő Gáborig Bolyapó személyesen ismerte a magyar tudományos élet több egykori szaktekintélyét. A tudományosság és az alternatív (műkedvelő) réteg törekvései között nem éreznek éles határt. Pap Gábortól Grandpierre Attilán és Obrusánszky Borbálán át Papp Lajosig vagy Szántai Lajosig, a szkíta-hun-magyar kontinuitástól a sumér-magyar kapcsolatokat preferálókön át a Kárpát-medencei őshaza elméletének híveiig egymással összeegyeztethetetlen elméleti keretek érnek össze számukra egyéni, brikolázs jellegű elképzeléseikben, amelynek fókuszában azonban a természet és az ember egysége, az „ősi tudás akarása” áll.

A 2000-es években a sumér-magyar kontinuitás tana, majd az utóbbi évtizedben a Yotengrit hatása is felerősödött a csoport diskurzusában, de nemrég az Arvisurákra épülő tanok is megjelentek. A kétezres évek elejéig a kettős honfoglalás, a Kárpát-medencei őshaza és más, például a szkíta-hun-magyar azonosság képze volt erőteljesebb. Ez utóbbi máig jelentős maradt, de jelenleg inkább az extremitás felé tolódik el a csoport legtöbb tagjának érdeklődése, így a kommunikatív emlékezetben is ez rögzül inkább (vö. *Gagyí*, 2007). A tudományos világból érkező előadók révén – kisebb intenzitással – a recens tudományos diskurzus is beszűrődik a Bolyafészekbe, ez is hatással van a többé-kevésbé közössé váló tudás-regiszterre. A résztvevők többsége fogékony az ezotériára, bár legtöbben nem szeretik e fogalmat, mivel elzárkóznak az „izmus” jellegű kategóriáktól. A csoport több tagja fogékony a bio-pszicho-fizikai „rezgés-elméletre”, ami szintén

nemzetközi jelenségként került a 2000-es években Masaru Emoto japán művész nyomán a hazai „fogyasztókhoz”; azóta a legkülönbélebb területeken talál köve-
tőkre, de a csoport több tagjában heves ellenállást váltott ki. 2013-2014-ben sokak-
ra erős hatással voltak a marosvásárhelyi Bernád Ilona népi gyógyászatról tartott
előadásai és a bábaságról, illetve a szülésről írt könyvei, amelyekben a szkíta-hun-
magyar kontinuitás terén Obrusánszky Borbála⁹ álláspontját fogadja el. A népi
gyógyászat terén sokan mohón olvassák a néprajzi szakirodalomban fellelhető
adatokat és a teljesen laikus szerzőket is. Információikat személyenként más és
más körből merítik.

A Bolyafészek legtöbb tagja fogékony az újdonságokra és az érdekességekre,
ezért is hívnak meg a legkülönbélebb szakterületekről előadókat, a csillagászoktól
a néprajzkutatókig, az összeesküvés-elméletek hangoztatóitól népi gyógyászokig
és régészekig. Amikor 2015 telén az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont
keretében 2012-től működő Magyar Őstörténeti Témacsoport négy tagja tartott
előadást a Bolyafészekben, utána a hallgatóság egyik tagja ezt mondta nekem:
*„nekem nagyon tetszett az előadás, meggyőző volt, mert konkrét adatokra épült, és nem
légvárrakra, megmaradt a szilárd talajon, akárcsak Obrusánszky Bori, hozzá hasonló volt
ez is.”* (2015.02.13.) Az összehasonlítás azért különös, mert Obrusánszky Borbála,
a hun-magyar kontinuitás harcos híveként elhatárolódva az MTA-tól homlok-
egyenest más stílusban és más tartalommal nyilatkozik a magyar őstörténetről,
mint az előadók tették. Az őstörténet terén laikus csoporttag egyszerűen nem
érezte ezt a lényeges különbséget az MTA munkatársainak előadásához képest.
Nem erre figyelt, hanem a benyomásaira, a képekre és egyes szövegfoszlányokra,
nem az érvek és az adatok voltak lényegesek számára, hanem a retorika (vö. *Bakó
és Hubbes*, 2011; *Hubbes*, 2014).

A Bolyafészek tagjainak többségénél a magam részéről nyitottságot, és más né-
pekkel, vallásokkal szemben toleranciát tapasztaltam. Bolyapó kifejezetten eluta-
sítja az etnocentrizmust. Amikor egy alkalommal valaki az újabban egyre népsze-
rűbb ún. „palóc himnusz” énekelte a cédrusnál, a befejezéskor hozzáfűzte: *„...és
minden embert a világon!”* (2014.06.21.), ezzel is nyomatékosítva humánus attitűd-
jét. Ennek látszólag ellentmond, hogy amikor „magyarságukat” érzik megsértve
vagy veszélyeztetve, a csoportból sokan azonnal ellenséget keresnek (kreálnak),
az okokat próbálják magyarázni – minél érthetőbben és gyorsabban, ami heves
vitákhoz is vezet. Nemcsak rájuk jellemző, hogy ha megsértve érzik etnikus iden-
titásukat, az „allergiás” reakciót vált ki a legtöbbjükben: bezárkóznak. A csoport

9 Az ALFAHÍR 2011.12.05.-i számában a Finnugor Népek Világkongresszusával kapcsolatban
Obrusánszky Borbála, a hun-magyar kontinuitás harcos szószólója, így nyilatkozott: *„Felháborítónak
tartom, hogy a magyar állam felvállalja egy ilyen rendezvény támogatását és helyszínt is biztosít hozzá”* (...) *„Már a rendszerváltáskor meg kellett volna törni a többszörösen átnevezett fiktív elmélet (volt ural-altaji, finn-
ugor, most éppen uráli) egyeduralmát és biztosítani kellett volna a hiteles magyar krónikákban szereplő magyar
eredetkutatáshoz forrásokat”* (...) *„Ma már csak néhány helyen tartja magát ez a nyelvészeti elmélet, mely már
megalkotásakor is hibás volt és a legnevesebb kutatóink tiltakoztak ellene, ezért csak Habsburg hatalmi erővel tud-
ták diadalra emelni, úgy, hogy osztrák besúgók vették át az irányítást az MTA-ban.”* Ld.: http://alfahir.hu/150_milli%C3%B3B3%C3%A9rt_er%C5%91lteti_korm%C3%A1ny_finnugor_rokons%C3%A1got-20111205,
utolsó letöltés: 2015.09.24.) Ez a típusú összeesküvés-elmélet a pseudo-tudományos csoportok egyik
leggyakrabban ismételt narratívája és legitimációs eszköze.

sok tagjának van küldetéstudata: a magyarságot és a magyar nyelvet szerintük méltatlanul lekezelő, és így kisebbségi érzést keltő bármely tudományos, hatalmi vagy más törekvés ellen fellépnek. A múltból is sokféle olvasatot hallanak. Sok oka lehet, hogy az őstörténettel foglalkozó tudományosság eddig alig tudta őket megszólítani, szemben az őstörténeti bulvársajtóval. Különös például, hogy az Arvisura révén még a korábban szitokszónak számító finnugor népekkel is kezdenek megbarátkozni, mivel a környezet tiszteletét és védelmét vélik felismerni a kitűnő finnugrista, Schmidt Éva műveibe történő bepillantáskor. Ide kapcsolható, hogy a „sámán-romantika” is újfajta misztifikációs irányzattá kezd válni körükben, de egyelőre városi sámán vagy más spirituális sámán-vezető nélkül. Egyes elemeket emelnek be rítusaikba, mint például a dobolást.

A csoporttagok többsége számára nem a tudományosan értelmezhető igaz/hamis kód a mérce, nem is a „megfelel az adatoknak” vagy „ellenkezik az adatokkal” oppozíció, hanem az, hogy mennyire tud „szívékhöz szólni”. A csoport tagjainak legjellemzőbb közös vonása egyfajta hiány- és felelősségérzet. Felelősség az etnikai csoport, az emberiség, a béke, a környezet és maga a Föld iránt, és hiányérzet, mert mindannyian megoldásokat, életstratégiákat (működőképes magatartásmintákat) keresnek egy élhetőbb, környezettudatosabb, és a legtöbben egy egymásra odafigyelőbb világ felé vezető úton. Legtöbbjükhez közelebb áll a művészet eszköztára, mint a tudományé, az érdekességekre fogékonyabbak, mint az adatokra, és törekvésükhöz felhasználnak mindent, ami használható eszköznek tűnik. A résztvevők többsége szereti az őszinte érzelmeket, és a képzettársításokat. Foucault arra a következtetésre jut, hogy a diskurzust egy idő után már nem is elsősorban a benne lévő tartalmak, hanem a résztvevők attitűdje, stílusa jellemzi (2001).

A csoportban a retorikai fogások, a stílus szerepe nagyobb, mint az összehasonlítható adatoké. Az ellenkultúra jelleg miatt a bármiféle hatalom által hangoztatott narratívák komoly kételyekbe ütköznek (*Klaniczay*, 2003). Ez nem jelenti azt, hogy ne hallgatnák érdeklődve és nyitottan például Molnár Zsolt botanikus előadását (2013.04.19.), aki az MTA munkatársaként a pásztorvilágról és annak növény- és tájismeretéről, tájhasználatáról tartott igen élvezetes előadást, de ezt a téma, és nem az előadó „tekintélye” miatt teszik. Nem feltétlenül a hivatalos/nem hivatalos a legfontosabb cezúra tehát, sokkal fontosabb az, hogy ki milyen retorikával fogalmaz, és mennyire illeszthető hozzá a hallgatók vernakuláris valóságához, világ- és múltképeéhez az adott előadás. Az érzelmekre ható narratívák jobban rögzülnek, mint a rideg adatok és az oksági érvelés. A tudásmonopólium visszatetsző a számukra, és a tudományos világban ezt a hatalmi, hierarchikus pozíciót látják. A kételyek és aggályok azonban átléphetők, ha az előadó megfelelő hangnemben beszél és olyan témát érint, ami érdeklődésükre tart számot.

Bizonyos szempontból egyszerre „egzotikus” és irritáló számukra a tudományos „okoskodás” (amit sokszor gőgösnek érznek) – körülbelül annyira aggályos, mint amazoknak a sumér-magyar rokonság vagy az Arvisura tanítása. Más értelmezési mezőben gondolkodnak, mint a humántudományok művelői: azok

az értelmező közösségek, amelyek a különböző diskurzusterekben¹⁰ aktivizálódnak, teljesen eltérő narratíva-, attitűd- és magatartásminta-készletet hoztak létre, értékpreferenciáik is eltérőek. Tudásregisztereik annyira elkülönültek, hogy „más nyelven beszélnek”, s így egymást aligha tudják megérteni.

A természettudományokat a csoportban sokkal többre értékeli a humántudományoknál, sokuk épp e területről érkezett matematikus, biológus. Az orvostudomány megítélése ambivalens: elismerve néhány eredményét, komoly szkepszis él a legtöbb tagban az általuk feltételezett „hagyományos tudásoktól” való elszakadása miatt. A csoportban legtöbbször az „archaikus”, ősi tudások, így például a népi gyógyászat, a természetközeli lét idealizált formáit keresik (vö. „nemes vadember” képzete, „primitivizmus”) a múltban és a jelenben is. A „tudomány által elveszejtett ősi tudás” (2013.06.21.) iránti vágy fűzi össze a csoport legtöbb tagját. Információikat zömmel a kortárs laikus diskurzusokból, a médiából, az internetről, pszeudo-tudományos művekből (például az „őstörténeti bulvársajtóból”), de emellett lexikonokból, ismeretterjesztő művekből is merítik. Szubjektív szűrőik aszerint aktivizálódnak, hogy mit éreznek saját véleményükhöz illeszthetőnek (még ha korántsem ez volt a szerző eredeti szándéka) vagy azzal ellentétesnek. Vernakuláris kultúra-konstrukcióik egyszerre viselik magukon a laikus múlt-olvasat jelleget (az ősiségre, időtlenségre, hagyományosra hivatkozást) és a titkos-ságot, ami csak a beavatottak számára tárul fel. A csoport sok tagja rendelkezik egyfajta küldetésstudattal, ami miatt a titkos társaságok bensőséges atmoszférája hatja át például a cédrusnál tartott rítusokat.

A 19. századi romantika *„ami népi az ősi”* elve a csoport döntő többségénél ma is érvényesül, és szinte szakrális értéket jelent. Ez a félreértés a néprajztudomány hajnalán is komoly tévedésekhez vezetett, de úgy tűnik, hogy a kortárs társadalom egy része, így e csoport tagjainak zöme, máig összeköti a népi, az ősi és a „hagyományos” fogalmát. Az ilyen romantikus hagyománydiskurzus (a „Hagyomány”, mint absztrakt, legitimizáló erővel bíró szakrális forrás) más etnopo-gány csoportokban is jól megfigyelhető jelenség, amit gyakran szembeállítanak a kereszténységgel, a tudománnyal, vagy a modern, állami oktatással.

A kereszténység – bár a legtöbb résztvevő úgy érzi, hogy ez a *„a magyarság számára negatív szerepet játszik, (...) megcsúfolása hagyományos értékeinknek”* (2011.06.20.) – bűvő patakként sok szereplő identitásának része. Emlékezetes számomra egy eset, amikor egy filmvetítés után szóba jött a borneói dajakok kettős temetkezése – a hullanedvek felhasználási módjait, e számukra visszataszító temetkezési szokást hallva a csoport egyik tagja keresztet vetett, mire egyes résztvevők szúrós szemekkel bámultak rá. A keresztet vetés azonnali és látványosabb ellenkezést váltott ki, mint a számukra szintén nagyon idegen dajak szokás. Bár összeütközésbe került a természetközeli népek vélt idealisztikusságának (ártatlanságának) képe a hallottakkal, a többség számára elutasított keresztény reakció látványosabb hatást váltott ki. A tagság többsége ugyanis a keresztény egyház

10 A beszédesemények növekvő szekvenciáját eredményező beszélő- és értelmező közösségek, amelyek lehetnek tartósak vagy ad hoc jellegűek egyaránt. E diskurzusterek természetesen a társadalomban egymásra rétegződnek.

tanításait a magyar kultúra „deformációjának”, a meggyengülés egyik fő okának tartja.

Egyes diskurzustémák statisztikai előfordulása a csoport online kommunikációjában

Terjedelmi okokból nehéz lenne általánosságban beszélni az új magyar mitológiák csoporton belüli online reprezentációjáról. Ezért a csoport online kommunikációjában 2010 és 2015 között keletkezett sok tízezer oldalnyi archivált kommunikációs aktusból véletlenszerűen kiválasztottam egy ezer beszédeseményből álló szövegtörzset. (Ebben 32 nem érdemi szöveg is volt.) Azt vizsgáltam, hogy egyes nevek és fogalmak hány beszédeseménynek voltak tárgyai.¹¹

E mintában felmerülő nevek gyakorisági listát láthatjuk a következőkben:

<i>Halmy György (Arvisura-kör)</i>	5,0%
<i>Ady Endre</i>	4,4%
<i>Bogár László</i>	3,6%
<i>Andrásfalvy Bertalan</i>	3,1%
<i>Mandics György</i>	2,9%
<i>Farkasinszky Tibor</i>	2,8%
<i>Varga Csaba</i>	2,5%
<i>Papp Lajos</i>	0,9%
<i>Máté Imre</i>	0,7%
<i>Grandpierre Attila</i>	0,5%
<i>Géczy Gábor</i>	0,5%
<i>Varga Géza</i>	0,4%
<i>Badiny Jós Ferenc</i>	0,3%
<i>Szántai Lajos</i>	0,3%
<i>Obrusánszky Borbála</i>	0,2%
<i>Kiszely István</i>	0,2%
<i>László Gyula</i>	0,2%
<i>Marton Veronika</i>	0,2%
<i>Pap Gábor</i>	0,2%

11 Azt vizsgáltam, hogy hány beszédeseményben (levélben, csatolt nyilatkozatban, kommentben) szólnak az adott személyről, de ha abban sokszor említik őt, attól még egyetlen előfordulásnak vettem, tehát a kutatás alapján a beszédesemények száma, és nem a szógyakoriság képezte. Természetesen nálam sokkal avatottabb ismerői vannak a magyar tudományosságon belül is a szógyakoriság vizsgálatának és pl. szöveghőkö készítésének (vö. *Szilárdi*, 2014), számomra ez a vizsgálat azért volt fontos, hogy lássam: hány alkalommal jött szóba az adott személy vagy fogalom. Az anyag ismeretében választottam ki a számomra legrelevánsabbnak tűnő neveket, akikre a keresést kiterjesztem, de sok lehetséges nevet kihagytam, így a „rangsor” nem abszolút értékű, például Bolya István (például mint az émikus „isvan” aláírás) sokkal gyakoribb lenne bármelyiküknél.

Néhány fogalom gyakoriságát is megvizsgáltam ugyanebben a szövegtörzshalmazban, hasonló módszerrel:

<i>föld/termőföld (9+103)¹²</i>	11,2%
<i>ősi</i>	8,3%
<i>nemzet</i>	8,2%
<i>„egész-ség”</i>	5,8%
<i>haza</i>	5,6%
<i>MTA</i>	4,6%
<i>hun</i>	2,9%
<i>keresztény</i>	1,9%
<i>táltos + sámán (18+4)</i>	2,2%
<i>cédrus</i>	1,5%
<i>szkíta</i>	1,4%
<i>sumér/ szumir (12+1)</i>	1,3%
<i>Yotengrit</i>	1,2%
<i>rovás</i>	1%
<i>finnugor</i>	1%
<i>gyök (mint szógyök)¹³</i>	0,5%
<i>nomád</i>	0,5%
<i>ékírás</i>	0,3%
<i>Arvisura</i>	0,1%

Bár vallásantropológusként inkább a beszédesemények kvalitatív vizsgálatára helyezem a hangsúlyt, e rövid felsorolásból is láthatjuk, hogy korunk egyik hangsúlyos politikai témája, a magyar termőföld ügye majdnem a leggyakoribb téma a csoport elmúlt öt éves kommunikációjában. Ez számomra azért tanulságos, mert a beszédsszekvenciák olyan berögződéseket okozhatnak, illetve fogékonyságot jelezhetnek, amelyek a kvalitatív magyarázatok esetében sem hagyhatunk figyelmen kívül.

Az adatsor részletes elemzésére most terjedelmi okokból nincs lehetőségem, egyetlen példát hadd említsek annak érdekében, hogy az elhamarkodott értelmezéseknek elejét vegyem. A nevek között első helyre kerülő Halmy Görgy és az Arvisura korántsem képvisel olyan súlyt a közösség életében, mint amit online reprezentációja alapján gondolnánk. A csoport internetes csatornáját az utóbbi néhány évben inkább a minél több emberhez történő elérni vágyás érdekében

12 A zárójelbe tett szám a két fogalom külön-külön találati száma a teljes szövegtörzshalmazban. Itt is úgy vettem, hogy beszédeseményenként (levelenként) csak egynek számoltam az adott gyakoriságot akkor is, ha az az adott szövegen belül sokszor fordult elő.

13 Ez az egyre divatosabbá váló irányzat, aminek egyik fő hazai képviselője – Marác László, Varga Csaba és mások mellett – a neves író, Czákó Gábor, a szótövekből derivált úgynevezett szógyökök szóképzésben és a nyelv alakulásában játszott szerepét vizsgálja. Czuczor Gergely és Fogarasi János 1862-es *A magyar nyelv szótára* című etimológiai jellegű munkája is ezen a 17-18. században divattá vált elméleten alapult, de a nyelvtudomány azóta a tudománytörténeti szerepének elismerésén túl csekély jelentőséget tulajdonít e hipotézisnek.

„használja” a Halmy György által vezetett Arvisura-kör, azonban a csoport zömével nincs személyes kapcsolata, és csak érintőlegesen befolyásolja a csoport *mainstream* diskurzusát ez az intenzív online szereplés. Ez is jól példázza, hogy a tartós terepmunka és a személyes részvétel mennyire más kvalitatív következtetéseket eredményezhet, mint a kvantitatív vizsgálatok. Érdekes e kettőt egymással összefüggésben is vizsgálni, ahogyan azt tettem egy másik csoport legitimációs technikáinak online és offline elemzése során (Csáji, 2015).

Tanulságok, összegzés

Tudományos közhely, hogy a felvilágosodás óta a tudomány, de a pszeudo-tudomány is bizonyos szempontból az eredetmítoszok szerepét veszi át (Eriksen, 2006, 336., 342.). Hasonló jelenség e csoportban, hogy néhány tudós szinte mitikus hőssé vált, például László Gyula vagy Lükő Gábor. Ők korántsem voltak a sumér-magyar rokonság támogatói, és távolról sem nevezhetjük őket „álhősöknek”, pedig a kortárs világ szinte ontja az álhősöket (vö. *Povedák*, 2011). Mégis úgy érzem, korántsem véletlen, hogy éppen e két nagy hatású tudós ember vált emblematikus, köztiszeletben álló alakká a csoportban, akiket gyakorlatilag osztatlan elismerés övez, és gondolataik szinte az eredetmítoszok rangjára emelkedtek több csoporttag világgképében. Az utóbbi tíz évben azonban a sumér-diskurzus, majd a Yotengrit reflektorfénybe kerülése háttérbe szorította László Gyula vagy Lükő Gábor személyét.

Felmerül ezek után a kérdés, hogy a megmosolyogható elméletek és a tudományos diskurzus között vajon valóban olyan éles-e a határ? Ki dönti el, hogy hol húzódik ez a határ? Vajon a kettős honfoglalás nagy társadalmi hatású, máig tudományos vitákat kiváltó elmélete a vonal melyik oldalán van? Fodor István régész az elhunyt Kristó Gyula történészt dilettánsozta le nemrég¹⁴, Honti László nyelvész pedig egy tanszékvezető kollégáját, Pusztay Jánost támadja hasonlóan vérmes stílusban tudományos nézetei miatt¹⁵. Mit kezdjünk azzal a jelenséggel, amikor kétségtelenül a tudományos diskurzuson belül állók egymással szemben élnek a tudományból való kirekesztés eszközeivel?

Egy másik kérdés: mennyire új ez a mitológia, hiszen a nacionalizmusok közel s távol a szakralizálódó alternatív múlt-olvasatok sokaságát alkották már meg?¹⁶ Vajon csak az extrém „szíriuszi magyarság”, vagy a „sumér-magyar kontinuitás”,

14 Fodor István: Őstörténeti viták és álviták. In: Molnár Ádám (szerk.): *Csodaszarvas IV.*, Molnár Kiadó, Budapest, 2012, 125-146. vö. még: <http://www.nyest.hu/renhirek/a-csodaszarvas-ujabb-regei> (utolsó letöltés: 2015.09.26.)

15 Honti László: Anyanyelvünk rokonságáról. In: uő. *A nyelvrokonságról*. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2010: 165-270, vö. még: <http://www.nyest.hu/renhirek/a-finnugor-oshaza-pusztay-janos-szerint> (utolsó letöltés: 2015.09.26.)

16 Már Sajnovics János és Gyarmathi Sámuel kora óta egyfajta racionális oppozíciót akartak képviselni a már akkor is létező „laikus” elméletekkel (múlt-olvasatokkal) szemben, és azóta egyre sokrétűbbé vált ez a szembenállás. Kérdés tehát, hogy az átrendeződés pl. az akkor tudományosnak tekintett koraújkori zsidó-magyar nyelvrokonság elképzelésekből a pszeudo-tudományosnak tekintett sumér-magyar olvasatba mennyire „új”, vagy mennyire egy összetett, folklór jellegű folyamat újabb hozzáadéka?

az Arvisura híveivel kell foglalkozni a „szép régi világ”, mint új magyar mitológia körében, vagy a szélesebb társadalmi kontextussal és a kevésbé feltűnő változatokkal is? Az áltudományos szerzők hajmeresztő elméletei érdekesek számunkra, vagy a társadalomba való beágyazottságuk, és sikerük oka? Engem sokkal inkább az utóbbi érdekel, és nem az extrém elméletekben kívánok gyönyörködni, sokkal inkább megkísérelni megérteni például a jelen esetben: mi motivál jó szándékú, nyitott, főleg értelmiségi környezetből származó embereket e tézisek elfogadására?

Az „új” magyar mitológia gyökerei rendkívül régre nyúlnak vissza, álláspontom szerint korántsem új jelenségről van szó. Ha csak az utóbbi évtizedeket vizsgáljuk, akkor sem könnyű cezúrát felfedezni. Számtalan példát tudnék mondani a Kárpát-medencéből, amikor a fennren hangoztatott nyitottság okozta az „új magyar mitológiák” térnyerését egyes művelődési házak, konferencia-szervezők, önképzőkörök vagy vallási csoportok részéről a 80-as évektől. Sok helyütt előbb-utóbb kirekesztették vagy a csoport diskurzusterében a perifériára száműzték a nyelvtudomány és más tudományos múlt-olvasatok eredményeit. Emiatt aztán gyakran eluralkodtak az „új magyar mitológia” jellegű értelmezések, majd a tudományosság be is sorolta e fórumokat az őstörténeti csodabogarak homogenizáló kategóriájába, ezzel is láthatóvá téve (megerősítve) bizonyos határokat. Ebben a kontrasztosító folyamatban komoly szerepe van az utóbbi bő három évtizedben a megfelelő (széles társadalmi rétegeket megszólító) ismeretterjesztő művek számszerű visszaesésének, a tudománynépszerűsítés, mint műfaj visszaszorulásának, a humántudományokkal kapcsolatos tudománypolitikai átrendeződésnek. A múlt-olvasatok sokfélesége, a magyarság eredetével, „rokonságával” (vö. *Tamás és Csáji*, 2013) kapcsolatos vita azonban korántsem új keletű.

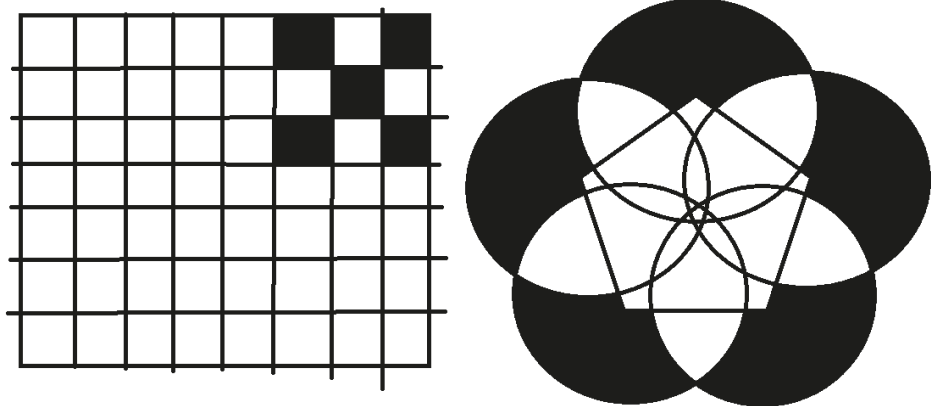
Az antropológia tudománytörténete megtanított rá, hogy ne csak az egzotikusait és a különlegeseket, hanem a szokványosat és mindennapit is kutassuk. A népi kultúra ősinék és zártnak feltételezése, misztifikációja után nem esünk-e hasonló hibába, ha az extrémnek tűnő laikus múlt-olvasatokat elfogadjuk sokaságát cezúraszerűen szembeállítjuk a „racionálisok”¹⁷ táborával? Ha csak a szélsőséges, jól felismerhető másságra vagyunk kíváncsiak, egzotikus törzseket keresünk saját társadalmunkban... Nemcsak oppozíciókba, szélsőségekbe, hanem árnyalatok sokaságába is rendezhető a kortárs valóság. Néha éppen egy csoport túlzott nyitottsága okozza a félresiklásokat, és a kívülálló (pl. a kutató) hajlamos csupán az extrémeket, megmosolyoghatókat észrevenni náluk, holott az általam vizsgált csoport legtöbb szereplőjének humánus céljaihoz, „értelmiségi” attitűdjéhez kétség nem férhet. Ezért – bár írásom megállapításai elsősorban az elemzett csoportra vonatkoztathatók – tanulságait érdemes megszívlelni az új magyar mitológia más kortárs csoportjait kutatóknak is, elkerülendő a kevésbé árnyalt, normális–abnormális típusú oppozíciókba rendező csoportosításokat.

17 Innen már csak egy lépés, hogy valóságos gyengeelméjűnek tekintsék egyesek a különös múlt-olvasatokban hívőket. A kutatói objektivitás ilyen viszonyulást nem tehet lehetővé.

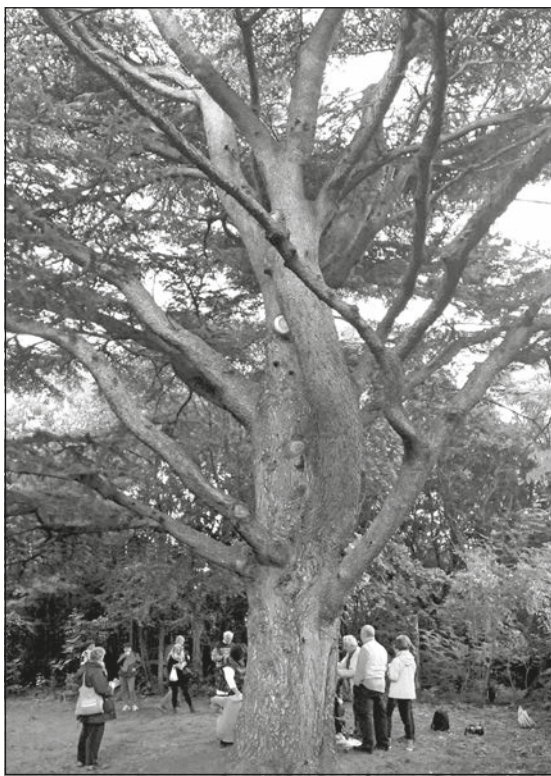
Felhasznált irodalom

- Bakó, Rozália Klára és Hubbes László Attila (2011): Religious Minorities' Web Rhetoric: Romanian and Hungarian Ethno-Pagan Organizations. *Journal for the Study of Religions and Ideologies*, vol. 10, (30) 127-158.
- Bozóki András, Seres László és Sükösd Miklós (1994): *Anarchizmus tegnap és ma. T-Twins*, Budapest.
- Csáji László Koppány (2015): Csoda, pokoljárás és a digitális szakadék. Egy új vallási mozgalom legitimációs technikái a webes és weben kívüli diskurzusaiban. *Replika* 2015/1-2, 57-77.
- Csáji László Koppány (2014): „Belakjuk környezetünket és az internetet!”. Lokalizáció és/vagy hálózatiság – vallásantropológiai elemzés a közösségkonstrukció lokális és hálózati tereinek, szerveződésének összefüggéseiről. In: Povedák István – Szilárdi Réka (szerk.): *Sámán Sámán hátán. A kortárs pogány irányzatok multidiszciplináris elemzése*. Az MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport – SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged. 78-96.
- Csáji László Koppány (2012): Az egyéni és közösségi sokszínűség megragadásának vallásantropológiai nehézségei. In: Hubbes L-A. (szerk.): *Etno-pogányok. Retorikai fogások a hálón innen és túl*. Szemeisztos Webszemiotikai és Online Kommunikációs Kutatócsoport, Sapientia Magyar Egyetem, Csíkszereda–Sepsiszentgyörgy. 17-66.
- Eriksen, Thomas Hylland (2006): *Kis helyek – nagy témák*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Escobar, Arturo (2001): Culture sits in places: reflections on globalism and subaltern strategies of localization. *Political Geography*, 20, 139-174.
- Farkas Judit (2014): Újpogányság, ökopogányság és a magyar ökofalvak. In: Povedák I. és Szilárdi R. (szerk.): *Sámán Sámán hátán. A kortárs pogányság multidiszciplináris elemzése*. MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport, SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged. 97-114.
- Foucault, Michael (1998): *A diskurzus rendje*. In: uő: *A fantasztikus könyvtár. Válogatott tanulmányok, előadások és interjúk*. Pallas Stúdió–Attraktor, Budapest. 50-74.
- Foucault, Michael (2001): *A tudás archeológiája*. Atlantisz, Budapest.
- Friedman, Jonathan (1990): Being in the world: Globalization and localization. In: Featherstone, Mike (szerk.): *Global Culture*. Sage, London. 311-328.
- Gagyí József (2007): A kommunikatív emlékezet működéséről és a saeculumról. In: uő. (szerk.): *Emlékezet és kommunikáció. Narratívák az egyéni, a társas és a közösségi identitás teremtésében*. Scientia Kiadó, Kolozsvár. 169-178.
- Hesz Ágnes (2008): Néphit vagy helyi vallás: lélek- és túlvilág-képzetek Hidegsegen. In: Pócs Éva (szerk.): *Vannak csodák, csak észre kell venni*. L'Harmattan, Budapest. 15-72.

- Howard, Robert Glenn (2011): *Digital Jesus. The making of a New Christian Fundamentalist Community on the Internet*. New York University Press, New York – London.
- Hubbes, László Attila (2013): New Hungarian Mythology Animated. Self-Portraits of the Nation. *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica* 5., (2) 223–240.
- Hubbes, László Attila (2014): Új magyar mitológia kirajzolódóban. A tekintély-érvényesítés és a tekintélyrombolás retorikai eszközei két magyar animációs filmben. In: Bakó, R. K., Baró-Kaszás É., Horváth G. (szerk.): *Argumentor Műhely. Érvelés és retorika konferencia kiadvány*. Debreceni Egyetemi Kiadó – Partium Kiadó, Debrecen – Nagyvárad. 91-113.
- Kis-Halas Judit (2005): A wiccától a cyberboszorkákig. *Rubicon* 7. 56-61.
- Klaniczay Gábor (2003): *Ellenkultúra a hetvenes-nyolcvanas években*. Noran, Budapest.
- Povedák István (2011): *Álhősök, hamis istenek? Hős- és sztárkultusz a posztmodern korban*. Gerhardus – SZTE Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged.
- Primiano, Leonard Norman (1995): Vernacular Religion and the Search for Method in Religious Folklife. *Western Folklore* 54. 37–56.
- Szilárdi Réka (2014): A magyar kortárs pogány narratívumok nemzeti identitáskonstrukciói. In: Povedák I. és Szilárdi R. (szerk.): *Sámán Sámán hátán. A kortárs pogányság multidiszciplináris elemzése*. MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport, SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged. 11-23
- Tamás Idikó – Csáji László Koppány (2012): *A rokonság fogalma az egyes tudományágakban*. A Reguly Társaság weboldala, <http://www.regulytarsasag.hu/nyelvrokonaink-14-testver/a-rokonsag-fogalma-az-egyestudomanyagokban/> (utolsó letöltés 2015.09.26.)

1. ábra: A Rendszer (= státusok szabályozott rácsozatban) és a Rend (= természetes összhang, minden összefügg és kapcsolódik) összehasonlítása Bolyapó által

1. kép: Körben állva a cédrusnál (Fotó: Csáji L. K.)

2. kép: Körtánc (Fotó: Csáji L. K.)

3. kép: Rituális étkezés a cédrusnál (Fotó: Csáji L. K.)

4. kép: Rituális légzőgyakorlat (Fotó: Csáji L. K.)

5. kép: Búcsú a cédrusnál (Fotó: Csáji L. K.)